

14. Мінеральні води України. – 2005. – С.406.

15. Колесник Е.О. Загальні питання про реабілітацію //Медична реабілітація в санаторно-курортних закладах ЗАТ “Укрпрофоздоровниця. – Київ. – 2005. – С. 14-16.

16. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. – Київ. - 2007. – 274 с.

Л.О. МАЗУР

ВОЛЯ ДО ЖИТТЯ ТА ФІЗИЧНЕ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ

Стаття присвячена дослідженню соціального здоров'я українського етносу. Автор доходить висновку, що головною причиною його погіршення є втрата українством волі до життя і пов'язаної з нею пасіонарної енергії.

Статья посвящена исследованию социального здоровья украинского этноса. Автор приходит к выводу, что главной причиной его ухудшения является потеря украинством воли к жизни и связанной с ней пассионарной энергии.

The article dedicated research of social health Ukrainian ethnic. The author of the article made conclusion, that main problem of it is lost a will for life and its connection with passionate energy.

У тому, що задеклароване кільканадцять років тому національне відродження, протікає в Україні так мляво, можна вбачати різні причини. Тут і „негарне” географічне положення і „незручні сусіди”, і несприятлива світова кон'юнктура, і багатолітнє перебування в імперській залежності тощо. Все це, безумовно, було чи й досі є, і абстрагуватися від цих факторів і впливів було б неправильно.

Однак не треба бути великим аналітиком, щоби помітити у всіх цих аргументах одну спільну рису – намагання шукати причини всіх негараздів десь ззовні, в „об'єктивних обставинах” і, відповідно, небажання брати хоч-якусь відповідальність на себе. Зрештою, навіть, якщо до розгляду приймається й „суб'єктивний фактор”, то він обов'язково „вноситься за дужки” і зводиться до продажності або недолугості керівників держави.

Зробивши їх, таким чином, „цапами відпущення”, „м а с а” приписувала їм всі свої гріхи і вади. Таке „перенесення” (за Фрейдом) звісно ж не вело її до морального очищення, а націю – до зцілення. Воно лише створювало ілюзію „народної непогрішимості і непорочності”, яка заганяла національні болячки всередину.

Думка про те, що „народ в своїй масі не помиляється”, є надзвичайно поширеною і живучою, що „не заважає” їй, в самій своїй основі бути хибною, бо питання про істинну кількість голосів, з а н е ї п о д а н и х, не вирішується. Не випадково всі великі філософи, від Геракліта і до Ортеги, попереджали проти того, щоби думкою натовпу особливо цікавитися, а, тим паче, нею у влаштуванні життя держави керуватися. „Який же в них розум, чи розуміння. Народним співцям вони вірять, і вчитель для них – натовп, бо не знають вони, що „багато-хто є поганий і мало-хто добрий””[3, с.50].

Отже, не збираючись скидати з вагів і таку причину національної *недонецької незалежності* як „неповна відповідність займаним посадам” державців, ми її аж ніяк не можемо визнати головною, бо, на думку однієї мудрої французьки, „народ має такий уряд, на який заслуговує”, і нічого тут не вдієш.

Виходячи з цього, висунемо обережну гіпотезу, що *г о л о в н а* причина загальмованого державотворення полягає саме в тому, що українці ніколи не мріяли про те, щоби центральна влада була у них міцною, *н е* хотіли мати при ній людей з розвиненим почуттям як особистої, так і національної гідності, тобто сильних і внутрішньо вільних особистостей. З одної простої причини: в такому випадку їх неможливо буде зробити „ручними”, або „кишеньковими”, а саме „у такому форматі” їх кандидатури єдино тільки й приймалися „народом” до розгляду.

Відтак, навіть якщо більш-менш яскраво виражена особистість в рідкісних випадках й з'являлася десь „на горизонті”, то до неї пред'являлись *та - а - кі* високі вимоги, виконати які було неможливо, а якщо попри всі перепони таки вона опинялася при владі, то при першій же нагоді її намагалися елементарно використати і „здати”. Іншими словами, нею могли повитирати всі кути у мирний час, а в пору військових лихоліть – з метою порятунку власної шкури – нею відкупитися. “У нас бо від давен-давна повелось, що активний і непересічний діяч, без огляду на специфічність його

чинности, має бути “і швець, і кравець, і на дуду грець”, а, головне, лідер, вождь і голова, на якого можна перекласти всю колективну відповідальність, щоб в разі чого, в душі “історичної традиції”, з зітханням віддаючи його відповідній владі, сказати: “Хай твоя голова, отамане, та за наші” (це цитата з XVII століття)”[12, с.371].

Звичай віддавати своїх отаманів чи гетьманів «на заклання» не є якимсь «винаходом» виключно доби козаччини. Вочевидь він був запрограмованим нам на рівні „соціальної генетики”, закладений в живе тіло етносу при самому його виникненні. Тому він й давав про себе знати на найбільш відповідальних відтинках вітчизняної історії. У цьому не важко переконатися, познайомившись з „досвідом” поборювання центральної влади галицькими боярами майже 800-літньої давності. „Провідавши про нещастя Данила (поразка у битві 1234 р.), бояри галицькі запросили на княжіння Михайла Чернігівського, і той зайняв Галич. Не зважаючи на добродушність Данила, бояри галицькі не могли його полюбити. Вони бачили у ньому князя, котрий, як тільки ствердиться, то той же час зламає їх силу, і це буде легко йому зробити, оскільки простий люд його підтримував. Бояри, захопивши у свої руки Галичину, поділили між собою всі прибутки, хотіли краще жити взагалі без князя, або з таким, який знаходився б повністю в їхніх руках. Але й того, і іншого досягти їм було важко, бо хоча всі вони дорожили своїм становищем, своєю могутністю, що визначалась приналежністю до панівної верстви, все ж жили між собою без згоди. Одні тіснили і штовхали інших, у кожного були свої розрахунки, і тому один хотів того князя, другий – іншого”[9, с.248].

Занурившись на таку глибину у вітчизняну історію, можна було б подумати, що у дослідженні коренів проблеми ми дійшли вже до витоків. Однак це ще не все. Виявляється, ще раніше вона була зафіксована Маврикієм, а перші згадки взаємного поборювання „верхів” і „низів” ми віднаходимо у „батька історії” – Геродота. Змушені його тут відтворити. Як нагадування, чи, точніше, попередження. “Та є ще й інший переказ, – пише він. – Згідно з ним кочові скіфи жили в Азії. На них найшли війною масагети. Під їх натиском скіфи перейшли до країни кіммерійців, бо ця країна, що її тепер займають скіфи, належала здавна, як кажуть, кіммерійцям. Як зачули кіммерійці, що підходять скіфи, зібрали велике військо й стали радитись... Кращою була рада царів, але народ гадав, що ліпше покинути край і не наражатися на небезпеку; царська думка була така, що треба боротися з прийшлими. Ніхто не хотів поступатися – ні царі народів, ані народ царям; ті хотіли покинути край, оддати без боротьби прийшлим, царі ж думали полягти у своєму краю й не втікати з народом. Такі думки поділили їх на два табори – було їх (в обох) порівну. – Вони боролися між собою й полягли. ... Кіммерійський народ поховав їх коло ріки Тіраса; ще й тепер можна побачити цю могилу. Поховавши їх, вирушив народ із краю, а скіфи прийшли й зайняли пусті землі”[4, с.35].

Намагання захищати свою територію чи „національні інтереси” за принципом „бий своїх, щоби боялися чужі”, в’їлося в глибинні структури „колективного несвідомого” українства, стало неодмінним атрибутом його соціальної психіки. Ось чому приклади негачії „центральної влади” при повній її відсутності на місцях і будь-якої відповідальності за стан справ у державі з боку пересічної особистості, плодяться і множаться у новітній нашій історії.

Отже, успадкувавши ці „надбання” соціальної генетики будь-яка „домогосподарка”, що у повній відповідності до заповітів „вождів всіх країн і народів”, с а м а повинна була б до цього часу вже „керувати державою”, навіть у найпростіших формах долучатися до цього не хоче, натомість залюбки складає найвищі вимоги до спікера, прем’єра чи самого Президента.

На перший погляд, це й є найбільш яскрава ознака вимогливого суспільства. Однак, якщо „внизу” ніхто нічого не робить, а сподівається лише на центральну владу, то це не вимогливість, а споживацьке до неї ставлення. Залюбки демонструючи його, „маленькі українці” (ну дуже маленькі!), виявляється, можуть складати доволі великі вимоги до найбільших посадовців. Вони так і будуть завалювати скаргами секретаріат Президента, вимагаючи, щоб він терміново приїхав і почав розгрібати замішане ними десь якомога далі на периферії болото.

Те, що влада у нас „кульгає”, припадає на обидві ноги є очевидний факт і його ніхто не збирається спростовувати. Однак це не повинно ставати підставою для того, щоби паплюжити національну ідею чи звинувачувати у „поганому житті” якогось одного політика. Скажімо того ж Президента. Особливо коли йому закидають намагання... сконсолідувати націю, згуртувати її навколо титульного етносу. Здавалось би, хто з цим може сперечатися? Однак не поспішайте з висновками. „З приходом до влади Віктора Ющенка... на державному рівні взяли гору печерно-націоналістичні концепції „української України””, – пише один з палких прихильників її федералізації [16].

І хоч автор й не уточнює, я к о ю , тобто ч и є ю вона повинна була б *на цей раз* стати, на який з етносів, на його думку, мала б влада при цій її трансформації опиратися, відповідь на

це питання виглядає очевидною, бо, не будучи етнічним українцем, чує він себе в ній „як у себе вдома”. Якщо вже витикає Президенту за те, що він не хоче перетворення України у якусь резервацію для титульної нації, то про це не важко здогадатися.

І все ж, суть проблеми низької ефективності влади полягає не в тому, що представники іншомовної маси час від часу норовлять стягнути з „командних висот” більш чи менш патріотично налаштовану особистість щоб повитирати об неї ноги, а в анемічному стані українських „аборигенів”, які не виробили в собі почуття не лише національної, а й елементарної людської гідності. Вони готові вислуховувати і терпіти „гідоти”, які звучать не лише на адресу своїх керманичів, а й сприймати „як божу росу” плювки у власне обличчя.

Ось чому, на відміну від професора Табачника, який вбачає вищу міру нахабності влади у припущенні національної гідності меншин, що проживають в Україні, спілкуватися єдиною державною мовою, ми вважаємо, що вона полягає у цілком іншому – у бажанні їм у всьому догодити, щоби їм жилося тут краще, ніж самим українцям. „Що надміру, – то на шкоду” – стародавня істина. Її міцно засвоїли всі нації, крім нас. І дуже б хотілося подивитися на Дмитра Табачника, який повчав би Джорджа Буша, як запровадити другою державною мовою у Сполучених Штатах івріт чи ідіш, на цій підставі, що в тій країні проживають „нацменшини”.

У нас же „заявки” про „другу” чи „третю” державну мову може робити не лише представник „богобраної” нації, а будь-хто з тих, кого занесло на наші землі по волі долі. Стосовно ж самого Табачника, то він буквально нав’язує свої пропозиції, хизується своєю „сміливістю”, забуваючи про те, що саме завдяки цьому Президенту у нього „прорізався голос”, і що здійснювати свої наскоки на президента він може лише тому, що *лише при ньому* в цій країні таки є демократія. Що власне завдяки Президенту він Табачник Д., може демонструвати свою „начитаність не де-небудь, а у столиці держави, яка величає себе Містом-героем, і поливає брудом „титульний етнос” у часописі, що називається „Кієвській телеграф”. Це вже й справді вища міра „національної аннігіляції”. Це означає, що українці зрештою уподібнилися героїні одного з творів нашого видатного земляка – „унтерофіцерській вдові, яка сама себе висікла”. То вже садомазохізм.

Оскільки відомо, що за все потрібно платити, то за небажання мати поряд з собою мудру і мужню особистість (не кажучи вже про те, щоб їй підкорятися!), ми вже не раз розраховувалися своєю незалежністю. За таке внутрішнє самоїдство можемо ще поплатитися й її *існуванням* у якості самодостатньої і самоцінної одиниці в світі у більш чи менш віддаленій перспективі.

Не виробивши у собі почуття самоповаги через повагу до своєї панівної верстви, не прийшовши до утвердження своєї сутності через визнання авторитету, ми не зможемо змусити себе поважати нікого «іншого». Ні з нашого державного оточення, ні з боку представників тих же нацменшин, якими ми так трепетно опікуємося. Вони ж бо напевно знають, що чути себе людьми зможуть тільки у державі сильній. А як її може зробити такою якась етнічна розмазня?! Щоби й у них все було гаразд, вони повинні були б бути кровно зацікавленими у тому, щоб у титульної нації була (і „пр а ц ю в а л а” на неї!) національна ідея, щоби, рухаючись нею зсередини, корінний етнос демонстрував волю до життя і волю до влади, а його лідери зберегли національну гідність і пасіонарну енергію. „Підвищена пасіонарність етнічної, а тим більше суперетнічної системи дає позитивний результат, інакше кажучи, успіх, лише за наявності соціокультурної домінанти-символа, задля якого варто страждати і помирати. При цьому важливо, щоб домінанта ця була лише одна...”[5, с.94].

Суть у тому, що увесь цивілізаційний процес ніби спеціально був покликаний підтвердити одну очевидну «річ»: з початку творення світу поважали, поважають і будуть проважати сильного. В світлі цього «установління» видається дивним, що для виправдання своєї безхребетності, українці звертаються до християнства, а у «щасті бути лупленими» вбачають Божий перст. Але віра Христова не є такою примітивною і однозначною, як декому з наших співвітчизників видається, і якщо в одному випадку ми й справді зустрічаємо в Новому Завіті висловлювання Його про щоби, які треба послідовно підставляти під удари, то в іншому можемо прочитати щось цілком протилежне: „Від днів же Іоанна Хрестителя і донині Царство Небесне здобувається силою, і хто застосовує силу – здобуває його”(Мт. 11:12). Нація є стихія космічна, а значить богоугодна, тому й національна ідея є тією, за яку „варто помирати”. А ще краще, задля того, щоби вона одухотворювала прагнення народу до самовизначення, керуючись нею, – ж и т и .

Хтось заперечить в тому дусі, що у Спасителя йдеться нібито про щось неземне, захмарне і бесплотне, про илу Віри і Духу. Але в тому-то й полягає головна відмінність християнства від багатьох інших релігій, що воно, *п о - п е р ш е*, прослідковує роботу Духу в плоті, а, *по-друге*, вчить жити по-людськи на землі, пропонує людині заробляти „духовний капітал” шляхом влаштування „по-божому” земного і цілком матеріального життя. У відповідності до його доктрини, нічого „не світить” людині на „тамтім світі”, якщо вона буде ціле своє життя щось „хімічити” на цій грішній землі. Оскільки на „Страшному суді” вона предстане перед Всевишнім не в астральному і не в ментальному, а у фізичному тілі, то про праведність її будуть судити в тому числі й по його стану.

Таким чином, для того, щоби людина могла виконати своє земне, а одночасно божественне призначення, їй потрібна сила. Як би прозаїчно це не звучало, – груба фізична сила. Єдина вимога при застосуванні її є те, щоби вона була *с п р а в е д л и в о ю*, про що, як не можна краще, сказано у Писанні апостолом Павлом. Виходячи з його настанов, вироблялись й світські уявлення про владу і адекватне до неї ставлення.

До речі, керуючись його настановами *с а м е* релігійні діячі „вправляли мізки” Володимиру Хрестителю, який „усомнився” в своєму „праві правити”, ну і, відповідно, „карати і милувати”. І якщо треба було б про щось по-справжньому спитати й нинішнього Президента, то з *а т е ж*, за здатність владу *з а с т о с у в а т и*, добитися, щоби ті, що найбільше спричинилися до руйнації держави, сіли-таки за ґрати. Тобто не всі, як було обіцяно *на ш л я х у* до влади, а *х о ч о д и н* (не обов’язково найбільший!) з тисяч мерзотників.

Як це не парадоксально, з цього, грубого і „непопулярного” кроку правителя починався завжди акт покаяння. Від здатності його зробити починалось з прадавніх часів формування поваги народу до влади, що відзначалася єдністю слова і діла. „Якщо слова не мають під собою підстави, то справи не можуть здійснюватися, то ритуал і музика не процвітають, Коли ритуал і музика не процвітають, покарання не здійснюються належним чином, народ не знає, як себе поводити”, – каже Конфуцій.[7, с.161]. „Довіра народу до своїх вождів є ознакою віри в себе, у свої моральні сили” – своєрідно доповнює його Василь Ключевський [6, с.406].

Будучи позбавленими цієї моральної складової, сили наші ставали „пропащими”. Тобто навіть тоді, коли вони й не спрямовувались на самонищення, все ж не знаходили для себе продуктивного креативного виходу. Не кажучи вже про те, щоби бути застосованими в практиці державотворення. А між тим саме наш співвітчизник Микола Бердяєв вбачав у практиці національного державотворення, у соціальної творчості передумову розуміння глибинної сутності нації. Погоджуючись з тим, що нація є явище космічне, він в той же час пропонує людині втілювати її стихію у житті цілком земному, реалізуючи в ній свою *п о з и т и в н у* свободу. „Потрібно *бути* у національності, *б р а т и* участь у її творчому життєвому процесі, щоби докінця знати її таємницю. Таємниця національності зберігається за всією примарністю історичних стихій, за всіма перемінами долі, за всіма рухами, які руйнують минуле і створюють те, чого ще не було [1, с.87].

Щоби збагнути, чому українська ідея не рухає нас зсередини, треба спочатку запитати себе, і дати чесну відповідь: чи має вона міцного і сформованого і, головне, з *д о р о в о г о*, носія? Адже всім достеменно відомо, що будь-яка ідея живе в якійсь конкретній матеріальній оболонці. В даному випадку такою виступає нація, у якій вона працює. У повній відповідності до вчення Платона, вона є тим животворящим началом, яке вибудовує і виформовує націю зсередини, робить її самою собою і відрізняє від інших. Буквально „змушуючи” її займати те чи інше місце у часі і просторі, воно підсвідомо але впевнено „веде” її „від витоків до вічності”.

Таким чином, національна ідея є її внутрішньою формою. В ній криється жива душа народу, та, що тримає людність не лише на цьому світі, а й при купі, не дає їм розлізтися і розпастися Тобто так само, як і будь-яку окрему людину животворить і рухає безсмертна її душа, так само й етнічне тіло одухотворює і тримає у відповідній „спортивній формі” його „колективна душа”, або національна ідея. Повага і пошана до неї є одним з найбільш суттєвих критеріїв оцінки здоров’я нації. Від нього залежить її соціальний імунітет, здатність поборотися з „несприятливими обставинами” і „негативними впливами”. “Будь-який соціальний організм, так само як і будь-який індивідуум, може захворіти психічно під дією напруги. Нації за звичних умов ці хвороби долають”[19, с.180].

Соціальний імунітет нації спрацьовує безвідмовно, бо до дії космічних сил додається інтегральна сума енергій, які продукують, і віддають у систему соціуму окремі індивіди. Суть у тому, що всмоктавши її від народження, кожна окрема людина, напевно знає, що, органічно вплітаючись у живий зв’язок поколінь, вона буде жити далеко за межами свого фізіологічного існування, тобто разом з нею „пребуде вівіки”. Передавши наступним поколінням не лише

матеріальні цінності, а й духовну енергію, вона спричиняється до нарощування потенціалу життя в національній його формі. А саме це його різноманіття й сприяє його збереженню на планеті. Ось в чому суть національного питання, яку ніяк не можуть втнути всі глобалісти і космополіти. В цьому, а не у диференціації націй за їх „великістю”, не у стиканні їх „лобами” і нищенні „неперспективних”.

Будучи реальним виразом внутрішньої логіки саморозгортання етносу, національна ідея сповіщається тій чи іншій людності від Самого Всевишнього. Об’єднуючи її духовно, вона не лише не дає розпастися тим, хто її складає, а й скеровує їх діяльність в одне русло. На цьому шляху вони разом долають життєві труднощі, спотикаються, падають і знову піднімаються, і ніщо зупинити їх не в стані, бо визначає цей їх поступ своєрідний колективний інстинкт самозбереження. Життєва сила нації, що є не чим іншим як інтегральною сумою їх зусиль, сприяє виборюванню нею свого місця під сонцем. Як вищий вияв життєвого пориву, справа ця здійснюється в світлі божого провидіння, бо Він є Життя. Творче зусилля, проявом якого є життя, – дане від Бога, якщо воно не є Сам Бог”, – пише Анрі Бергсон [3, с.237].

Отже люди, які в Бога вірять, повинні підтвердити цю віру своїм прагненням жити, не деклараціями, а демонстрацією волі до життя і волі до віри. Це означає, що йти до Бога треба кожному своїми стопами, долати труднощі на шляху цього сходження, рухатися вперед, мобілізуючи всі свої сутнісні сили. Тобто тут йдеться не просто про силу духу і волі, з якої рух лише починається, а й про те, що вважається грубою фізичною силою, в надрах якої дух настоюється, щоб потім знову прорватися до життя в діяннях людини. “Чи ж не знаєш ти, чи не чував? – питає Ісайя. – Господь – Бог предвічний, Творець кінців землі: він не втомлюється, не знемагає... Він дає змореному силу, він знеможеному додає міць. Навіть і молодь втомлюється, знемагає, і юнаки-вояки підупадають. – ті ж що на Господа вповають, відновлюють сили, немов орел, здіймають крила, біжать, не знають втоми, ідуть вперед, не знемагають”(Іс. 40, 28-31).

Цілком зрозуміло, що для забезпечення нації умов самореалізації, разом з означеною ідеєю, дається їй і певна територія, земля, на якій вона буде шукати свого щастя і засобів підтвердження свого призначення. В цьому сенсі не лише у єврейського, а й у будь-якого народу є своя „земля обетована”. Інша річ, чи хоче він про це знати, адже таке усвідомлення багато до чого його зобов’язує. Від нього зокрема залежить, чи зможе він на ній втриматися, захистити її і зберегти, і якщо ні, то де в результаті опиниться? Українці повинні собі це питання час від часу задавати.

До честі сказати, принаймні один з них, правда етнічний поляк, його таки поставив. “Територія єсть одним з основних матеріальних чинників політики державної, – пише він. – Але, щоб уміти ним користуватись, треба з цієї пасивної нерухокої сили зробити силу порушуючу, активну. Сама по собі територія в динамічно-політичному розумінню цього слова єсть ніщо. Можна мати прекрасну територію і ніколи не здобути на ній влади, не мати на ній своєї держави та не стати з нею ніколи нацією. Допіру свідомість своєї території і хотіння мати на ній свою окрему державу, перетворюють її в активну порушуючу політичну силу. З цієї свідомости, цього хотіння родиться патріотизм: любов до своєї землі, до своєї Батьківщини і до всіх без виїмку її мешканців. Патріотизм – свідомість своєї території, а не сама територія – лежить в основі буття і могутности держав” [11, с.375].

Справа в тому, що нація не є якась проста сума індивідів, які по волі долі опинилися на тій чи іншій території, а вищий рівень їх інтегрованості, етнічний синтез, що твориться на основі національної ідеї. “Народи в рамках стилю тієї чи іншої культури, – каже Освальд Шпенглер, – я називаю націями і відрізняю їх від утворень до і після культури. Ці найважливіші з усіх об’єднань внутрішньо поєднує не лише сильне почуття Ми. В основі нації лежить ідея. Ці потоки спільного існування дуже глибоко пов’язані з долею, часом і історією. Цей зв’язок у кожному конкретному випадку є різним і визначає відношення народу до раси, мови, країни, держави і релігії” [18, с.216].

В світлі цього визначення стає зрозумілим, чому „не спрацювала” ідея українська. Якщо з перерахованими критеріями (особливо, відчуттям єдності!), підходити до того, що є у нас в Україні, то питання постане в цілком іншій площині: чи існувало після розпаду Союзу таке соціальне утворення як українська нація? А точніше, чи можна назвати цим високим словом той конгломерат випадкових, відцентрово орієнтованих соціальних груп, приведених до влади за іноземні гроші партій, амбітних і зажерливих олігархічних кланів, та, зрештою, й зманкуртизованих окремих індивідів, які населяли ту частину пострадянського простору, який асоціювався з Україною? Яке

відношення до цього високого поняття має людність, що за якихось сім десятиліть втратила 40 % своєї території і 3/5 чисельності?

Споконвік і повсякчас, а особливо в новітню добу своєї незалежності, будучи розідраними, розрізненими, протиставленими за ідеологічними, мовними, політичними вподобаннями і ознаками, українці й не могли прийти до розуміння виключного значення єдності, усвідомлення того, що вони або виживуть всі разом, або так само „дружно” відійдуть у небуття. І хоч та ж сама наша історія свідчить про те, що вони т а к и м о ж у т ь порозумітися і родичатися „у ніч перед розстрілом”, допоки таку „шокову терапію” до українців ще не застосували, нам, здається, „світить” той другий варіант. Галопуюча депопуляція, що доповнюється шаленими темпами еміграції з України, є зайвими цьому доказами. Вони свідчать про наростання у „ в н у т р і ш н ь о м у просторі” живого тіла українського етносу е н т р о п і ї .

Це означає, що, зрештою, йдеться не стільки про суто кількісні зміни у населенні України, а й про його якість. А визначальними його ознаками в останні роки стали: фізична дистрофія і, викликана несприйняттям національної ідеї, космополітизація його свідомості. Оскільки питання „Яка різниця? (Де жити? Якою мовою розмовляти? До якої церкви ходити тощо?) задають і ті, що з України ще не повтікали, то по них можна судити не лише про рівень „глобалізації” наших мізків, а й про ступінь національного самозречення. У повній відповідності до цих процесів й згасає життя. Тобто не лише у національній формі, а й взагалі.

В цьому контексті якраз в пору повернутися до питання „оточення” і „впливів”. І тоді виявиться, що вони далеко не завжди бувають негативними. „Очевидно, в історії будемо дуже часто стрічатися із впливом чужим і боротьбою з тим чужим впливом, але це тільки негативний чинник, який не формує історії України, не впливає позитивно на творення української індивідуальності. Впливи зі зовні, які причинилися до формування української індивідуальності, виявляються не в формі боротьби з політичними ворогами, а в рецепції культурних впливів... Українська нація приймала, як і всяка нація, багато від культурних сусідів, асимілювала прийняті культурні елементи до своєї психіки й витворювала свою оригінальну культуру. Тому для зрозуміння українського культурного процесу, мусимо мати на увазі також цей позитивний вплив чужої культури...”[10, с.31].

Для того, щоби потужні течії буття, що прокочуються по території країни, не розмили її культури, вона повинна міцно триматися свого коріння. Для збереження національної самобутності навколо нього повинно формуватися міцне здорове пракультурне ядро. На його основі єдино тільки й може творитися вищий с и н т е з *національної* культури і запозичень.

Зрозуміло, що в процесі його творення елементи інших культур повинні диференціюватися за їх цінністю. Принцип їх добору є гранично простим. Питання про їх включення у процеси національного державотворення вирішується в залежності від того, будуть вони цій материнській культурі сприяти у її розвитку чи навпаки. В такому випадку „нація як організм” уподібнюється зразковій „системі ніпель”, вона засмоктує все, що до означеного „ядра” ліпиться, і викидає ті „вільні радикали”, які намагаються його зруйнувати. А в тому, що це можливо, ніхто не сумнівається. „Багато вчених від Зомбарта до Гумільова вважали причиною появи „нездорових спільнот” втручання мігрантів, чужих елементів” [15, с.102].

Національна політика розробляється з метою їх оздоровлення. І якщо етнічне тіло України сьогодні є хвореньке, то це є наслідок того, що вона ніколи послідовно не проводилась. Хоча теоретично ще на початку минулого століття була розроблена бездоганно. „А правду сказавши, всі ті люди, що живуть на Україні, – се українці. Наскільки вони говорять нашою мовою та держать наші звичаї, ми їх їм не відбираємо і відбирати не будемо. На Україні кожний житиме як захоче, коби лише держав закони, які настановить собі на своїй землі український нарід!” [14, с.78].

Суть у тому, що, подібно до якоїсь окремої живої істоти, соціальний організм виробляє своєрідний імунітет, мобілізує свої внутрішні сили на захист своєї самобутності і цілісності. Зовнішні подразники, більш чи менш цивілізована вільна гра матеріальних сил, в такому випадку є вкрай необхідними. Навіть негативні, бо „працюючи” над їх відторгненням, цей соціальний імунітет тренують. Як би ми до них не ставилися, саме вони й тримають націю у належній „спортивній формі”. „ Я далекий від думки заперечувати важливу і навіть суттєву роль тієї історичної гри матеріальних форм. Чи не відчуваємо ми її в кожному із нас, оскільки ми – живі істоти? Для того, щоби виривати індивідів із стану природної ліності і набутої рутини, а також періодично ламати колективні рамки, що їх сковують, необхідні вимоги або поштовхи ззовні. Що б ми робили без наших ворогів?”[17, с.124].

Сказане зовсім не означає, що ми „воріженьків своїх” повинні „без пам’яти любити”. Це, звичайно, виглядає дуже „по-християнськи”, але від цього не стає менш придуркуватим. Було б

добре, якщо б ми навчилися їх „терпіти”. До певної міри, так, щоби не допустити, щоби вони сіли на голову і не почали нас поганяти у нашій власній хаті.

Щоби не повторювати помилку „перекладання в і д п о в і д а л ь н о с т і”, шукаючи „стрілочників” на цей раз всередині, тобто не звинувачувати огульно у „чорній невдячності” тих, хто етнічним українцем насправді не є, треба спочатку проявити мужність самим і перебрати її *на себе*. Щоби зрозуміти, чому не поважають Україну і українців на їх власній території, треба подумати, не про те, як „змусити” себе поважати інших, а як навчитися *поважати самим себе*. І якщо колись це з нами станеться, то все стане на своє місце. І з мовою, і з культурою, і з взаєморозумінням „сходу” і „заходу”.

Якщо звернутися до Старого Заповіту (а ми не повинні його механічно протиставляти Новому), то переконаємося, що там як перша заповідь відстоюється право народу захищати свою землю. „Серед семітських народів було розповсюджене вірування, що боги тримаються лише своїх країн, і хто з цих країн переселяється, той втрачає божественну допомогу і опіку”¹.

Чи зможе хтось колись навіяти такі уявлення мільйонам українців, які, замість того, щоби облаштовувати свою, Богом дану їм землю, тиняються по цілому світу? Чи є вони насправді віруючими, і якщо так, то чи не моляться єдиному богові наживи, якщо забувають, що щастя свого треба шукати лише в на своїх теренах?! „Cuius regio, eius religio” („Чия земля, того і віра” – це вічна істина. Про неї знали й ті релігійні мислителі, які винесли впливи української землі у своєму світогляді на чужину. „Хто ґрунту під собою не має, той і Бога не знає”. Це не мій вираз” – каже Федір Достоевський, прадід якого викладав у духовній семінарії в Кам’янці-Подільському.

Отже, „впливи”, навіть у формі негативних подразників, *п о в и н н і* бути. Інша річ, як на них реагувати. А тут може бути два взаємовиключні варіанти: або у відповідь на них представники нації об’єднуються, і консолідувавши свої зусилля, дають цим „наскокам” відсіч, або змагатимуться між собою, хто швидше переметнеться на бік агресора і „здасться в полон”. Ми чомусь обирали переважно той другий варіант, а це приводило не лише до втрати єдності, а й *н е з а л е ж н о с т і*.

Отже проблема її збереження чи відновлення впирається у волю до життя в *національній формі*, яку демонструють *окремі індивіди*. Вона є їх „внутрішньою справою” у тому сенсі, що впливає з глибинних структур національної психіки, зумовлених расовими і етнокультурними відмінностями. Отже й тут, у ґартуванні волі до національної самобутності „стимули” можуть відігравати немалу роль. Особливо коли йдеться про умови жорсткого пресінгу з боку іншого етносу на власній території. Тут спрацьовують закони „соціальної фізики”. Єдина відмінність їх дії від аналогічного закону Ньютона полягає в тому, що спротив „с о ц і а л ь н о ї матерії” інколи може бути значно більшим, ніж тиск, бо тоді мобілізується колосальний внутрішній потенціал особистості, гідність якої таким чином принижується.

Її треба тільки мати. І вона буде працювати, сприятиме внутрішньому наповненню людини, до того ж національним ферментом. „Коли я тепер з перспективи часу споминаю польський період мого життя, я не жалію, – пише Омелян Пріцак. – По-перше, я боровся за право бути українцем. Це не приходило легко, але воно мене ґартувало. По-друге, я від свого польського оточення навчився двох цінних прикмет, яких так бракує українцям: почуття людської гідності і почуття у к р а ї н с ь к о ї національної гідності”[13, с.64].

У тому, що повчитися нам було б не зайвим саме у поляків, не слід вбачати лише спорідненість слов’янських душ, наявність спільного кордону і, пов’язану з нею, постійну історичну „шарпанину”. Тут не передній план виходять: по-перше, схожість історичних доль, а саме той факт, що тривалий час, як поляки, так і українці, перебували у стані фактичної окупації однією і тією ж імперською силою, а, по-друге, архетипічна спорідненість, наявність нескінченної і придуркуватої внутрішньої опозиції. Адже так само, як Польщу роздирали її магнати і розшарпувала шляхта, так само поступали з центральною владою у нас в минулому бояри, а нині – олігархи.

Але якою відмінною є реакція на все це з боку поляків від нашої. „Немає нічого більш жахливого, ніж стан нації, яка виявляє, що гине і втрачає своє ім’я. Цілісна нація, що підпадає під ярмо деспота, зберігає надію, що колись-таки їй поталанить звільнитися завдяки збігу обставин і своєму власному прозрінню. Але яким чином нація розділена, нація яка втратила саме своє існування,

¹ Коментар до книги Єзекиїла //Святе письмо. 1990. С.945.

зможе знову отримати свободу? Втративши свою цілісність, вона втрачає свої сили і стає абсолютно байдужою до своєї первісної батьківщини, вона втрачає радісне відчуття загального блага, стає абсолютно іншим народом, приймає інші звичаї”, – каже Гуго Коллонтай, закликаючи таким чином поляків піднятися з колін і, забувши про внутрішні чвари, боротися за національне визволення[7, с.333]. „Назад під п’яту деспота! Без „старшого брата” ми не можемо жити!”, – волає й донині більша частина населення України. І це так співзвучно словам тисячолітньої давності: „Земля наша богата і обильна, но порядка в ней нет. Приходите княжить і править нами”!

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердяев Н.А. Судьба России. М.,1990.
2. Бергсон А. Два источника морали и религии. М., 1994.
3. Гераклит. Фрагменты //Материалисты древней Греции. М.,1955.
4. Геродот. Історія. К.,1992.
5. Гумилев Л.Н. География этноса в исторический период. Л.,1990.
6. Ключевский В.О. Афоризмы и мысли об истории //Ключевский В.О. Сочинения. В 9-ти томах. Т.9. М.,1990.
7. Коллонтай Г. Последнее предостережение Польше //Избранные произведения прогрессивных польских мыслителей. В 3-х томах. Т.1. М.,1956.
8. Конфуций. Лунь юй //Древнекитайская философия. В 2-х томах. Т.1. М.,1972.
9. Костомаров Н.И. Князь Данило Галицкий //Костомаров Н.И. Исторические произведения. Автобиография. К.,1989.
10. Коструба Т. Нарис історії України. В 2-х томах. Т.2. Торонто,1961.
11. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Київ-Філадельфія,1995.
12. Маланюк Є. Дмитро Донцов //Маланюк Є. Книга спостережень. Т.2. Торонто,1966.
13. Прицак О. Історіософія та історіографія Михайла Грушевського. Київ-Кембрідж, 1991.
14. Рудницький С. Чому ми хочемо смостійної України. Львів, 1994.
15. Сейтов А. Проблемы управления в XX веке //Общественные науки сегодня. – 1994. – С.102.
16. Табачник Д. Аннигиляция национальной идеи //Кієвській телеграфъ. – 2008. – №3.
17. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. М.,1987.
18. Шпенглер О. Закат Европы. В 2-х томах. Т.2. Минск,1999.
19. Эйнштейн А. Письма в Прусскую и Баварскую академии наук //Эйнштейн А. Собр. научных трудов. В 4-х томах. Т.4. М.,1967.

Н.В. МАЛЯРСЬКА, Ю.М. ПАНИШКО БІОЛОГІЧНІ ТА ПАТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ БОЛЮ

Стаття розглядає фізіологічні та патологічні аспекти болю.

Статья рассматривает физиологические и патологические аспекты боли.

The article examines the physiology and pathological aspects of pain.

Біль – це відчуття, добре відоме кожній людині. Практично немає людини, котра раз в житті не переживала відчуття болю. Біль – досить частий прояв хвороби. В широкому розумінні біль є попереджувальним сигналом про розлади в організмі, тому відкриває шлях до розпізнавання і лікування багатьох хворіб. В цьому розумінні біль- це сигнал небезпеки і прояв хвороби.

Біль – постійний супутник людини, створений самою природою в результаті емоційного розвитку живих істот. Його біологічна суть носить подвійний характер. Біль є сигналом небезпеки, тому що виникає у відповідь на травмуючий вплив (в цьому його біологічно корисна роль). В той же час, тривалий больовий синдром у людини викликає муку, страждання. Єдиної уяви про те, які анатомічні структури беруть участь у формуванні, проведенні та аналізі відчуття болю нема.

Одна з багатьох класифікацій відчуття болю включає його якості, що визначаються характером та місцем виникнення болю. Ця класифікація представлена на рис. 1.

Експериментальне викликання болю дозволяється лише у вузькому діапазоні. Суб’єктивно інтенсивність болю залежить не лише від сили стимулу, але й ступеню фіксації уваги на стимул.